

Monika Bujewska

COMMUNIST AUTHORITIES AND STEFAN WYSZYŃSKI'S SOLITARY CONFINEMENT DURING HIS INTERNMENT

Występek władz komunistycznych a osamotnienie Stefana Wyszyńskiego podczas internowania

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7726-9866> E-mail: monika.bujewska2021@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.62266/PK.1898-3685.2023.33.21>

Wstęp

Władze komunistyczne chcąc przekształcić kościół katolicki na sterowany wzór Kościołem Cerkwi Prawosławnej nie spodziewali się stawianego oporu i deklarowanego stanowiska przez Stefana Wyszyńskiego¹. Mieli świadomość, że rządzenie klerem i zawładnięcie nad stanem duchownym będzie najtrudniejszym zadaniem w sprawowanej polityce komunistycznej².

W efekcie dokonano aresztowania Stefana Wyszyńskiego w areszcie, który z pokorą przyjął internowanie. Nie potrzebował prawników i adwokatów broniących jego praw. Uważał, że do samego końca będzie bronił się sam. Dla Ojczyzny był gotowy ponieść nawet męczeńską śmierć³. Zrobiłby to w imię odzyskania katolickiego oblicza narodu⁴. Wyszyński był dyplomatą i zapobiegawczo nie udzielał zbyt wielu wywiadów dla pracy zagranicznej. Nie chciał rozgłosu i pogoni za sensacją⁵. Celem pracy jest przedstawienie występków władz komunistycznych w kontekście osamotnienia Stefana Wyszyńskiego podczas internowania.

1. Metodologia badań własnych

Założenia metodologiczne badań własnych opierają się na podejściu hermeneutycznym w którym istotne jest zrozumienie i zinterpretowanie tekstu⁶. Zostaną przeanalizowane zapiski więzienne, notatki, dzieła Wyszyńskiego oraz materiały do których należą zasoby wtórne tworzone przez badaczy zajmujących się postacią Prymasa. Zdecydowano się na podejście biograficzne w ujęciu Danuty Lalak. Umożliwi ono szczegółowe poznanie biografii Stefana Wyszyńskiego z trzech lat internowania. Istotne jest, by podczas kwerendy źródeł móc wydobyć subiektywny sens przeżyć⁷ i doświadczeń podmiotu biografii oraz zachowanie podejścia obiektywno- analitycznego⁸.

W pracy postawiono następujące problemy badawcze:

- 1) W jaki sposób władze komunistyczne uwięziły duchownego?
- 2) Na czym polegał występek władz komunistycznych w stosunku do Stefana Wyszyńskiego?
- 3) Na czym polegało osamotnienie Stefana Wyszyńskiego podczas internowania?

¹ W. Wysocki, *Osaczenie Prymasa-Kardynał Stefan Wyszyński jako podopieczny aparatu bezpieczeństwa w latach 1953-1956*, Oficyna Wydawnicza Rytm, Warszawa 2002, s. 11, 12.

² A. Micewski, *Kardynał Wyszyński-Prymas I Mąż Stanu*. T. I, Editions Du Dialogue, Paris 1982, s. 67.

³ P. Raina, *Kardynał Wyszyński- losy więzienne*, Książka Polska, Warszawa 1993, s. 78.

⁴ A. Micewski, *Kardynał Wyszyński...* op. cit., s. 89.

⁵ K. Kąkol, *Kardynał Stefan Wyszyński jakim go znałem*, Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych, Warszawa 1985, s. 77.

⁶ B. Śliwowski, *Współczesne teorie i nurty wychowania- podręcznik akademicki*, Oficyna Wydawnicza Impuls Kraków 1998, s. 20, 21.

⁷ D. Lalak, A. Ostaszewska, *Źródła do badań biograficznych. Listy, dzienniki, pamiętniki, blogi, materiały wizualne*, Wyd. Akademickie Żak, Warszawa 2016, s. 157-195.

⁸ D. Lalak, *Życie jako biografia. Podejście biograficzne w perspektywie pedagogicznej*, Wyd. Akademickie Żak, Warszawa 2010, s. 239, 241.

- 4) Na czym polegały konspiracyjne działania przemycenia tekstu Ślubów Jasnogórskich?
- 5) Jakie były relacje Stefana Wyszyńskiego z współwięźniami podczas odosobnienia?
- 6) Jakie były reakcje społeczne na występki władz komunistycznych w stosunku do Stefana Wyszyńskiego w czasie uwięzienia?
- 7) Czy w Zapiskach Więziennych Stefana Wyszyńskiego dostrzega się osamotnienie?

2. Aresztowanie Stefana Wyszyńskiego

Dnia 25.09.1953r. w godzinach nocnych na ulicę Miodową przyjechały oddelegowane władze, by dokonać aresztowania Wyszyńskiego. Mocno szargając klamkę próbowali wejść do prymasowskiej rezydencji. W międzyczasie z ogrodu wrócił bp Baraniak, który był prowadzony przez grupę ludzi. Powiedział Wyszyńskiemu, że grożono mu zastrzeleniem. Na te mocne słowa, Wyszyński stwierdził, że gdyby doszło do zastrzelenia- to byłyby dowody, że zostali napadnięci we własnym domu. Wyszyński wielokrotnie powtarzał, że mocne najście jest napadem i bezprawnym gwałtem na obywateli. Powiedział, że wszelkie sprawy urzędowe załatwia w godzinach urzędowania rezydencji. Podczas rozmowy na dziedzińcu, pies Baca ugryzł w palec jednego z funkcjonariuszy. Kapłan zaopatrzył ranę jodyną, przyniesioną przez siostrę Maksencję. Przedstawione wydarzenie nabrało szczególnego charakteru historycznego. Ma ono swoisty związek z późniejszym wspomnieniem Wyszyńskiego, który dojdzie do wniosku, że tylko pies i Niemiec upomnieli się o Prymasa⁹. Wskazany Niemiec, był kapłan Wojciech Zink, pochodzenia niemieckiego, który nie wyraził zgody na podpisanie dokumentu, którego celem było oddanie aprobaty za dokonane aresztowanie Wyszyńskiego. To znacząco dowodzi, że Prymas w pewnym momencie internowania czuł się samotny, skoro przyznał, że mógł liczyć tylko na Niemca i swojego psa.

W Sali Papieży wręczono oświadczenie z Rządu, na mocy którego zabrania się Wyszyńskiemu sprawować funkcję kościelne oraz poddania natychmiastowego obowiązku opuszczenia miejsca zamieszkania. Na rozkaz funkcjonariusza został podpisany list inicjałami oraz opatrzony komentarzem: czytałem. Bezskutecznie próbował stawiać protest i opór. Prowadząc do samochodu, duchowny na chwilę chciał zajrzeć do kaplicy. Na początku nie wyrażono zgody. Ostatecznie udało się Wyszyńskiemu spojrzeć na obraz Matki Bożej oraz na tabernakulum¹⁰.

Następnie w asyście trzech funkcjonariuszy został przewieziony do Rywałdu koło Grudziądza¹¹. Zaniedbany klasztor Ojców Kapucynów stał się pierwszym miejscem pobytu¹². Tymczasem ubecy ukrywali fakt uwięzienia Wyszyńskiego, tak długo jak było to możliwe. Chcieli przygotować się i zorganizować plan działania, by móc zawładnąć narodem. Bardzo szybko okazało się, że społeczeństwo dowiedziało się o uwięzieniu Prymasa. Wiadomość rozeszła się publicznie w momencie, gdy na drzwiach kościoła pw. Św. Krzyża pojawił się komunikat, że planowana homilia Prymasa zostaje odwołana, co nie było standardową rzeczą. Pojawienie się tej wiadomości spowodowało, że społeczeństwo zaczęło się domyślać skrywanej tajemnicy komunistycznej. Natomiast w gazecie Trybuna Ludu pojawił się artykuł oskarżający Wyszyńskiego o sabotowanie i łamanie praw podpisanie porozumienia z państwem. Dopiero po trzech dniach od uwięzienia władze zdecydowały się podać oficjalny komunikat potwierdzający fakt aresztowania Wyszyńskiego. Podali argumenty takie, iż władza wielo-

⁹ S. Wyszyński, *Zapiski więzienne*, Wyd. im. Stefana Wyszyńskiego - Soli Deo, Warszawa 2006, s. 8.

¹⁰ Tamże, s. 9, 10.

¹¹ R. Ficek, *Primate of the Millennium Cardinal Stefan Wyszyński. Life and Legacy*, Adam Marszałek, Toruń 2021, s. 204, 205.

¹² S. Wyszyński., *Zapiski więzienne*, op. cit., s. 15.

krotnie ostrzegała kapłana, a dokonanie tego czynu jest koniecznością prowadzącą do dialogu i pozytywnych stosunków rządu z kościołem¹³.

3. Hermeneutyczna analiza dokumentu „Zapisków Więziennych Stefana Wyszyńskiego”

Sporządzone zapiski więzienne stały się cennym dokumentem przedstawiającym relacje Wyszyńskiego z trzech lata uwięzienia. Dokonując hermeneutycznej analizy zapisek, nastawionej na zrozumienie tekstu zauważono, że nie zestawiają one tylko i wyłącznie pamiętnikowej relacji Wyszyńskiego następujących po sobie zdarzeń. Ukazują wrażliwość uwięzionego człowieka, któremu brakowało kontaktu z wiernymi i rodziną. Świadczy o tym fakt smutku i wewnętrznej rozpacz w momencie, gdy w paczce od najbliższych bezpieka zabrała list albo dostarczyła fragmentaryczny, powycinany tekst. Funkcjonariusze bez skrępowania stwierdzili, że nie mogli dostarczyć listu, skoro nie został on przekazany. Wyszyński nie uwierzył. Dostrzegł występki władz komunistycznych, ponieważ miał świadomość, iż jego rodzina doskonale wiedziała, że list jest dla niego najważniejszy¹⁴. Na uwagę zasługuje również fakt ogromnego szacunku którym Wyszyński obdarzał swojego Ojca. Kierując listy podczas samotności więziennej zwracał się używając określenia najdroższy¹⁵.

Zapiski więzienne pozbawione są złości wobec osób bezpieki. Zauważono, że Wyszyński źle się czuł z powodu nałożenia przez Papieża ekskomuniki. Po śmierci Bieruta polecał jego duszę żarliwej modlitwie¹⁶. To pokazało, że duchowny swoim świadectwem życia wypełniał Społeczną Krucjatę Miłości, w której jednym z założeń jest szanowanie nieprzyjaciół i wrogów. Jak powiedział Wyszyński: „Przebaczenie jest przywróceniem sobie wolności, jest kluczem w naszym ręku od własnej celi więziennej”¹⁷. W spisany testament¹⁸ duchowny zaznaczył, że męczeństwo z którym przyszło mu się zmierzyć, traktował jako łaskę. Uważał, iż będąc więźniem politycznym mógł pokazać świadectwo prawdzie¹⁹.

Występki władz komunistycznych był przeogromny. Duchowny podczas internowania czuł się i był traktowany jak więzień, który dokonał przestępstwa²⁰. „W cywilnej śmierci w zamaskowanym obozie koncentracyjnym odgradzonym od świata festonami kabli, drutów kolczastych, murów i posterunków”²¹. Hermeneutyczna analiza dokumentów wykazała drastyczne warunki. Zimne pomieszczenia, brak światła, sporo kurzu, zastana miednica z wodą po byłym mieszkańcu nie sprzyjały klimatyzacji w nowym otoczeniu, które było odizolowane od najbliższych i wiernych²².

Osamotnienie stało się przyczynkiem do podjęcia aktywności i spożytkowania czasu. Wyszyński ustalił sobie konkretny plan dnia. Harmonogram był respektowany nie tylko z dokładnością godziną, lecz również minutową²³. Dla komunistów utworzony plan był ogromnym zaskoczeniem, ponieważ spodziewali się, że Wyszyński bardzo szybko się podda i nudno mu będzie przetrwać ten czas. Tymczasem duchowny w taki sposób zorganizował czas, że musiał się spieszyć, by wykonać wszystkie zamierzone cele i zadania²⁴.

¹³ P. Raina, *Kardynał Wyszyński - losy...* op. cit., s. 97.

¹⁴ S. Wyszyński., *Zapiski więzienne*, op. cit., s. 59.

¹⁵ Tamże, s. 60.

¹⁶ Tamże, s. 250.

¹⁷ S. Wyszyński., *Miłością napelnieni*, dz. cyt., s. 5.

¹⁸ B. Piasecki, *Ostatnie dni Prymasa Tysiąclecia*. Wyd. M, Kraków 2020, s. 194- 198.

¹⁹ K. Czarnota, *Życie modlitwą. Stefan Kardynał Wyszyński*. Wyd. Św. Stanisława BM, Kraków 2020, s. 62.

²⁰ S. Wyszyński., *Zapiski*, op. cit., s. 180, 203.

²¹ <https://wawrzeniecki.pl/prymas-tysiaclecia-w-klasztornych-celach/>, (data dostępu: 02.12.2022).

²² Z. Grocholewski, *Stefan Wyszyński. Więzień w Panu*. Św. Wojciech, Poznań 2021, s. 16.

²³ S. Wyszyński., *Zapiski więzienne*, op. cit., s. 49, 50.

²⁴ P. Raina., *Kardynał Wyszyński- losy...* op. cit., s. 125.

4. Donosy przez współwięźniów

Władze bezpieki wyczuły, że siostra Leonia Graczyk minęła się z powołaniem zakonnym. Dlatego postanowiono wykorzystać ją do szpiegowania i kontrolowania Wyszyńskiego. Otrzymała kryptonim Ptaszyńska, którym posługiwali się ubecy porozumiewając się między sobą. Notatki były czytane i analizowane w IV departamencie Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego. W tym miejscu władze próbowały poszukać środka i metody na zastraszenie i złamanie krnąbrnego kapłana²⁵.

Polecono zakonnicy, by wszystko zapisywała, każdą informację i nawet najmniejsze szczegóły. Okazało się, że sporządzanie notatek nie było dla niej łatwym zadaniem. Z opracowanej analizy Wysockiego można konstatować, że Ptaszyńska była zastraszana i dręczona przez UB²⁶. Świadczą o tym fakty, iż nie mogła w nocy spać przed złożeniem następnej części spisane go zeszytu. Źle czuła się w sytuacji, gdy zarzucali jej, że zbyt mało zapisuje informacji²⁷.

Dokonując interpretacji pamiętnika sporządzanego przez siostrę Leonię – można wywnioskować, że zakonnica wypowiadała się prostym i chropowatym językiem. Dostrzeżono, że więźniarka spisywaną treścią w zeszycie w kratkę, nie wykazała szerokich horyzontów intelektualnych²⁸. Analizując poszczególne strony można domniemać, że Leonia nie potrafiła dokonać krytycznej oceny otaczającej sytuacji. Nie rozumiała postawy Wyszyńskiego. Twierdziła, że bezpodstawnie robi z siebie męczennika i sam siebie biczuje. Nie mogła rozwikłać powodu oporu i braku podpisania porozumienia duchownego z władzami. Uważała, że przystanie na ich warunki, tak jak zrobiła to ona, okazałoby się korzystne, a w efekcie zakończyłoby więzienne osamotnienie²⁹.

Poznanie spisanych pamiętników pozwala wywnioskować, że więźniowie nie darzyli wzajemnie się zaufaniem. Świadczy o tym komentarz Ptaszyńskiej nazywający ks. Stanisława Skorodeckiego podżegaczem i intrygantem. Leonia podając lekarstwa Wyszyńskiemu, po tym jak nie chciał ich zażyć – powiedziała, by się nie bał, bo to nie jest trucizna. To jednoznacznie dowodzi, że czas odosobnienia był przepełniony niepokojem i strachem³⁰. Notatki Ptaszyńskiej obarczone są złością, krytykując wiele działań. Można domniemać, że forma i styl sporządzonych notatek były celowo i stały się pewną grą z bezpieką. Logika pogardy mogła ukazać funkcjonariuszom, że więźniowie się nie lubią, co automatycznie oddalało myśli spoufalania się i posiadania w powierzonym sekrecie pewnych informacji. Po drugie Graczyk opiekująca się Wyszyńskim w czasie choroby, dostrzegała trud opieki. Jednak zaznaczyła, że jest jej żal Prymasa i nie byłaby w stanie go zostawić bez troskliwej pomocy i służby³¹.

Natomiast donosy prowadzone przez drugiego współwięźnia – Skorodeckiego nazywanego przez komunistów kryptonimem Krystyna, okazały się bardziej obciążającymi meldunkami w stosunku do Wyszyńskiego. Już po dwóch miesiącach pobytu w Stoczku³², kapelan dla ubeków stworzył charakterystykę Wyszyńskiego³³. Skorodecki został obdarzony pewnego rodzaju zaufaniem. Skutecznie wykazywał się umiejętnością obciążania winą siostry Leonii³⁴. Nawet siostra Graczyk w swoich donosach dostrzegła ten fakt nazywając go urodzonym

²⁵ M. Romaniuk, *Kryptonim Ptaszyńska - donosy na Prymasa*, Wyd. Puls, London 1993, s. 6.

²⁶ M. Romaniuk, *Prymas Wyszyński. Biografia i wybrane źródła*. Wyd. Gaudentinum, Gniezno 2001, s. 70.

²⁷ W. Wysocki., *Osaczenie Prymasa...* op. cit., s. 47.

²⁸ M. Romaniuk., *Kryptonim Ptaszyńska...* op. cit., s. 7, 10.

²⁹ Tamże, s. 5, 110.

³⁰ Tamże, s. 116, 180.

³¹ E. Czaczkowska, *Kardynał Wyszyński - autoportrety*, Świat Książki, Warszawa 2009, s. 210.

³² M. Romaniuk., *Życie, twórczość i posługa Prymasa Tysiąclecia*, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 1994, s. 675.

³³ Czaczkowska E., *Kardynał Wyszyński...* op. cit., s. 174.

³⁴ <https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/159,Bilans-pierwszego-pieciolecia-Internowany-Prymas-o-relacjach-panstwo-Kosciol-w-l.html>, (23.11.2021).

szpiegiem³⁵. Ptaszyńska odczuwała kontrolę ze strony Skorodeckiego³⁶. Uwięzienie w komunistycznym areszcie automatycznie powodowało, że więzień pragnął wolności. Ubecy mając taką świadomość wykorzystywali współwięźniów do szpiegowania i wyszukania w Wyszyńskim czynu sprawczego. To doprowadzało do sytuacji w których współwięźniowie ukrywali się sami przed sobą, np. zerwanie jabłka nie było powodem natychmiastowego spożycia owocu, lecz ukrywania jabłka w kieszeni³⁷.

Donosy przez współwięźniów nie okazały się dla bezpieki źródłem informacji, które spowodowałyby postawienie nowych zarzutów na Wyszyńskiego. Treść notatek wskazuje na poznanie życia i metody poradzenia sobie w osamotnieniu i izolacji. Uzyskano informacje na temat poruszanych rozmów i wykładów Wyszyńskiego związanych z liturgiką i historią instytucji kościelnej³⁸. Okazało się, że po uwolnieniu z więzienia Graczyk i Skorodeckiego, obydwoje zmienili pseudonimy i nadal pozostali we współpracy z bezpieką. Graczyk zmieniał kryptonim Ptaszyńskiej lub Ptaszyny na Ostrowska. Natomiast kapelan nazywany Krystyna, meldunki zaczął podpisywać jako Wanda. Współwięźniowie nie mieli odwagi, by kiedykolwiek przeprosić i przyznać się do dokonanego aktu donoszenia. Uważali, że w swoim postępowaniu nie mają sobie nic do zarzucenia³⁹.

5. Konspiracyjne działania angażujące do przemycenia tekstu Ślubów Jasnogórskich

Maria Okońska, jedna ze współpracownic tzw. Ósemki Wyszyńskiego zmobilizowała duchownego podczas internowania w Komańczy do spisania tekstu Ślubów Jasnogórskich⁴⁰. Uroczystości wyznaczono na 26 sierpnia 1956r.⁴¹ W akcję konspiracyjnych działań zaangażowanych było wiele osób. W szczególny sposób pomocna okazała się Okońska oraz Jerzy Tomziński, który był przeorem na Jasnej Górze.

Okońskiej udało się dostarczyć napisany tekst Ślubów Jasnogórskich do Częstochowy⁴². Następnie odbywał się szereg prac związany z przepisaniem tekstu w ukryciu i strzeżonej tajemnicy. Siostra Stanisława przepisała ostatecznie tekst do maszynopisu, natomiast Janina Michalska dostarczyła tekst z listami do Tomzińskiego oraz generała Alojzego Wrzalika. W międzyczasie bezpieka zorientowała się, że Okońska działa na rzecz trzechsetlecia obrony Jasnej Góry i ślubów kazimierzowych. Dlatego nakazali Marii w ciągu trzech dni opuścić teren Częstochowy. To bardzo nie spodobało się Tomzińskiemu, który się zbuntował i powiedział, iż do czasu w którym on jest przeorem to Okońska ma prawo przebywać w miejscu kultu religijnego⁴³.

Sposobem otrzymała przepustkę, ponieważ generał Brystygier nie była skłonna umożliwić jej wstępu do klasztoru w Komańczy, nazywanej obiektem Wrona. W ostatniej chwili udało jej się dotrzeć do Wyszyńskiego. Przywożąc hostię z Jasnej Góry pragnęła, by nieobecny Prymas podczas uroczystości mógł razem z nimi połączyć się duchowo i odnowić tekst Jasnogórskich Ślubów całego narodu polskiego⁴⁴.

Wyszyński odczuwał wielką wewnętrzną ulgę po napisaniu słów Ślubów. W treści przepełnione są przeprosinami za wszelkie popełnione błędy narodu. Stają się również przyrzeczeniem będący bodźcem do wprowadzania zmian. Zestawiane jest również dziękczynnie-

³⁵ M. Romaniuk, *Uwięzienie Prymasa - Nowe fakty i dokumenty*, IPN, Warszawa 2018, s.7, 23.

³⁶ M. Romaniuk, *Kryptonim Ptaszyńska...* op. cit., s. 8.

³⁷ Tamże, s. 37.

³⁸ Tamże, s. 62, 74, 78.

³⁹ E. Czaczkowska, *Kardynał Wyszyński...* op. cit., s. 217.

⁴⁰ S. Wyszyński, *Wszystko postawiłem na Maryję*, Wyd. Soli Deo, Warszawa 2007, s. 116, 118.

⁴¹ M. Okońska, *Z misją do Komańczy*, Wyd. im. Stefana Wyszyńskiego - Soli Deo, Warszawa 2020, s. 29.

⁴² S. Wyszyński, *Głos z Jasnej Góry*. Wyd. im. Stefana Wyszyńskiego - Soli Deo, Warszawa 2021, s. 8, 9.

⁴⁴ M. Okońska, *Z misją*, op. cit., s. 54, 60, 67.

nie całego narodu⁴⁵. Cała społeczna działalność Stefana Wyszyńskiego, a w szczególności lata odosobnienia i inwigilacji stały się jego osobistym zawierzeniem Matce Bożej. Wielokrotnie wspominał, że oddał siebie w maryjną niewolę⁴⁶. Niewątpliwie bliska więź z Maryją pozwoliła mu przetrwać czas uwięzienia. Zgłębiając się w treść Zapisek Więziennych można dostrzec kapłańską duchowość oraz pokorę wobec stawianego przed nim planu⁴⁷.

6. Reakcje społeczne na występki bezpieki w stosunku do Stefana Wyszyńskiego w kontekście internowania

Społeczeństwo było bardzo poruszone występkiem władz komunistycznych. Nie rozumieli wszystkich pobudek rządzących, ponieważ informacje i komunikacje pojawiające się w mediach były bardzo okrojone. Po drugie umieszczane były tylko takie komunikaty, które komuniści chcieli by naród wiedział. W ten sposób próbowali sterować ludem, podając często fałszywe informacje.

Z relacji Ojca Klemensa Krzysztofika, który był proboszczem w Rywałdzie wynika, że zdarzyły się sytuacje w których przychodzili ludzie, szukali Wyszyńskiego i płakali. Nawet Klemens doznał zastraszenia. W momencie, gdy dowiedział się, że w klasztorze w Rywałdzie, który jest otoczony funkcjonariuszami miał obowiązek podpisać dokument w którym oświadczy, iż będzie rozgłaszał, że klasztor zamieszkuje tylko trzech ludzi. Po czasie dowiedział się, że rozmawiał z pułkownikiem Światło, który na bieżąco prowadził przesłuchania z Wyszyńskim. Ojciec Klemens udawał się do przełożonych ubeków, by Ci wyrazili zgodę chociażby na odprawienie Mszy w celi, jeżeli Wyszyński nie może udać się żadnej kaplicy. Cały obiekt był kontrolowany. W ciągu dnia nie było możliwości spotkania Wyszyńskiego, ponieważ ubecy pilnowali cały teren. W nocy żołnierze przemieszali się z karabinami i bagnetami. Ludzie wiedzieli, że gdzieś przebywa duchowny, jednak nikt nie miał pewności w kontekście lokalizacji, ponieważ wszędzie okna były pozastłaniane i uniemożliwione było sprawdzenie, czy na pewno ukrywaną osobą, był Wyszyński⁴⁸.

Komuniści dostrzegli ogromne wzburzenie narodu. Doszło do manifestacji robotników na froncie Poznań- Warszawa. Tłum nie bał się wyjść na zewnątrz. Stał przed zamkiem i wyśpiewał *Boże coś Polskę, Rotę, My chcemy Boga* oraz *hymn państwowy*. To pokazało, że naród chce funkcjonować i żyć w religijnym wymiarze. Po odważnej manifestacji Urząd Bezpieczeństwa dopuścił się aktu strzelania do dzieci. Drastyczne i krwawe wydarzenia pokazały, że społeczeństwo nie ustąpi. Bezpieka obawiała się rewolucji, dlatego wypuściła Wyszyńskiego, by ten mógł uspokoić naród⁴⁹.

Uwolnienie Prymasa nastąpiło bo długiej rozmowie rządzących reprezentujących Gomułkę. Rozmowa doprowadziła do uległości komunistów i zgody na warunki Wyszyńskiego, który do samego końca zabiegał o poszanowanie religijne. Piasecki próbował dyskutować z Wyszyńskim, by ten złagodził swoje oczekiwania w kontekście porozumienia. Duchowny stawiał opór do samego końca i stwierdził, że woli piąte rozwiązanie, którym jest więzienie. To pokazało Piaseckiemu, że nie jest w stanie wpłynąć na zmianę decyzji Wyszyńskiego i obligatoryjnie musi przystać na jego warunki, jeżeli chce uniknąć szumu spowodowanego przez tłumy wiernych domagającego się wypuszczenia Prymasa⁵⁰.

⁴⁵ S. Wyszyński., *Jestem przy Tobie. Apele Jasnogórskie*, Wyd. Zgromadzenie Św. Michała Archaniola- Michalineum Miejsce piastowe, Warszawa 1983, s. 19, 85.

⁴⁶ W. Łaszewski, *Stefan błogosławiony Wyszyński. 12 znaków Maryi*, Fronda, Warszawa: 2021, s. 23, 31, 63.

⁴⁷ M. Resa, *Duchowość Kard. Stefana Wyszyńskiego na podstawie Zapisków Więziennych*, Petrus, Kraków 2021, s. 34.

⁴⁸ P. Raina, *Kardynał Wyszyński- losy...* op. cit., s.109.

⁴⁹ Tamże, s. 176, 178.

⁵⁰ J. Zabłocki, *Prymas Stefan Wyszyński - opór i zwycięstwo 1945-1956*, Grupa Wydawnicza Bertelsmann Media, Warszawa 2002, s. 152, 153.

Wiadomość o uwolnieniu rozeszła się bardzo szybko. Przed rezydencją zbiegały się tłumy wiernych, którzy pragnęli zobaczyć duchownego i otrzymać od niego błogosławieństwo⁵¹. Zdjęcia klęczących wiernych obiegły prasę nie tylko w Polsce, ale również na całym świecie. Po powrocie do Warszawy powrócił do kontynuacji obowiązków wynikających z prymasowskich działań⁵².

Streszczenie:

W pracy przedstawiono występki władz komunistycznych w kontekście osamotnienia Stefana Wyszyńskiego podczas internowania. Zaprezentowano represje, prześladowanie, także próbę zamachu na życie, których doznał przedstawiciel hierarchii kościelnej. Ujęto również okoliczności, które spowodowały, że na Prymasa został powołany Wyszyński. Na mocy braku dostatecznego porozumienia i podjęcia wielokrotnych działań wzajemnego dialogu i porozumienia, władze komunistyczne nadal chciały, by Wyszyński zrzekł się swojego stanowiska. To stało się przyczynkiem wielu sytuacji doprowadzających do inwigilacji i uwięzienia. Następnie na podstawie zapisek więziennych i pozostałych materiałów zestawiono wrześnie wydarzenia związane z aresztowaniem oraz nakreślono kontekst i przebieg prowadzonych przesłuchań. Dokonano również hermeneutycznej analizy zapisek więziennych. Krytyczne badanie jakościowe umożliwiło zrozumienie popełnionego występkę komunistycznego. Osamotnionemu Wyszyńskiemu bardzo brakowało wiernych. W artykule podjęto próbę interpretacji, a właściwie stawianych zadań współwięźniom. Źródła wskazują na to, że Leonia Graczyk pod pseudonimem Ptaszyńska oraz ks. Stanisław Skorodecki pod kryptonimem Krystyna donosili na Wyszyńskiego. Szpiegowali i sporządzali notatki nie tylko podczas uwięzienia. Podobno po uwolnieniu Leonii i Skorodeckiego nadal pozostawali przy współpracy z UB, podczas pobytu Prymasa w Komańczy. Zwrócono uwagę na reakcje społeczne związane z długotrwałym przetrzymywaniem Stefana Wyszyńskiego przez władze komunistyczne. Podsumowując, wielu historyków próbuje ocenić historię i zastanawia się nad koniecznością uwięzienia Wyszyńskiego. Na podstawie dokonanej analizy źródłowej stwierdzono, że duchowny będąc internowany wykazał się świadectwem życia oraz heroizmem, który posunął go do walki o poszanowanie Kościoła i narodu.

Słowa kluczowe: Wyszyński, samotność, internowanie, komunizm, więzienie, kontrola, donosy, występek

Summary:

Communist authorities and Stefan Wyszyński's solitary confinement during his internment

The work presents the act of communist authorities in the context of Stefan Wyszyński's loneliness during his internment. It presents repressions, persecutions and also an attempt on the life of a representative of the Church hierarchy. The circumstances which caused Wyszyński to be appointed Primate are also presented. By virtue of the insufficient agreement and repeated efforts of mutual dialogue and understanding, the communist authorities still wanted Wyszyński to relinquish his position. This gave rise to many situations leading to surveillance and imprisonment. Then, on the basis of prison notes and other materials, the September events related to the arrest were summarized and the context and course of the interrogations were outlined. A hermeneutical analysis of the prison notes was also conducted. The critical qualitative study provided an understanding of the communist transgression. The lonely Wyszyński was sorely missed by the faithful. The article attempts to interpret, or rather set tasks for fellow prisoners. Sources indicate that Leonia Graczyk under the pseudonym

⁵¹ P. Raina, *Kardynał Wyszyński - losy...* op. cit., s. 187, 192.

⁵² Łatka R., Mackiewicz B., Zamiatała D., *Prymas Stefan Wyszyński - biografia*, Wyd. im. Stefana Wyszyńskiego - Soli Deo, Kraków 2020, s. 54, 55, 57.

Ptaszyńska and Father Stanisław Skorodecki under the code name Krystyna informed on Wyszyński. They spied and made notes not only during his imprisonment. Supposedly after the release of Leonia and Skorodecki, they continued to cooperate with the UB during the Primate's stay in Komańcza. Attention was paid to social reactions connected with the long-term detention of Stefan Wyszyński by the communist authorities. In conclusion, many historians try to evaluate the story and wonder about the necessity of Wyszyński's imprisonment. On the basis of the source analysis made, it is concluded, that the clergyman, while being interned, showed a testimony of life and heroism that moved him to fight for the respect of the Church and the nation.

Keywords: Wyszyński, solitude, internment, communism, prison, control, denunciation, transgression

Bibliografia:

Źródła:

1. Wyszyński S., *Głos z Jasnej Góry*, Wyd. im. Stefana Wyszyńskiego - Soli Deo, Warszawa 2021.
2. Wyszyński S., *Jestem przy Tobie- Apele Jasnogórskie*, Wyd. Zgromadzenie Św. Michała Archanioła - Michalineum Miejsce piastowe, Warszawa 1983.
3. Wyszyński S., *Kromka chleba- wybór myśli i aforyzmów z kazań, przemówień i rozważań*, Wyd. Soli Deo, Warszawa 2008.
4. Wyszyński S., *Kochaj i zwyciężaj*, Św. Paweł, Częstochowa 2011.
5. Wyszyński S., *Miłością napelnieni.*, Edycja Św. Pawła, Częstochowa 2011.
6. Wyszyński S., *Wszystko postawiłem na Maryję*. Wyd. Soli Deo, Warszawa 2007.
7. Wyszyński S., *Zapiski więzienne*, Wyd. im. Stefana Wyszyńskiego - Soli Deo, Warszawa 2006.

Opracowania:

1. Czackowska E., *Kardynał Wyszyński - autoportrety*, Świat Książki, Warszawa 2009.
2. Czarnota K., *Życie modlitwą. Stefan Kardynał Wyszyński*. Wyd. Św. Stanisława BM, Kraków 2020.
3. Ficek R., *Primate of the Millennium Cardinal Stefan Wyszyński. Life and Legacy*, Adam Marszałek, Toruń 2021.
4. Grocholewski Z., *Stefan Wyszyński. Więzień w Panu*. Wyd. Św. Wojciech, Poznań 2021.
5. Kąkol K., *Kardynał Stefan Wyszyński jakim go znałem*, Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych, Warszawa 1985.
6. Lalak D., *Życie jako biografia. Podejście biograficzne w perspektywie pedagogicznej*, Wyd. Akademickie Żak, Warszawa 2010.
7. Lalak D., Ostaszewska A., *Źródła do badań biograficznych. Listy, dzienniki, pamiętniki, blogi, materiały wizualne*, Wyd. Akademickie Żak, Warszawa 2016.
8. Łatka R., Mackiewicz B., Zamiatała D., *Prymas Stefan Wyszyński- biografia*, Wyd. im. Stefana Wyszyńskiego - Soli Deo, Kraków 2020.
9. Łaszewski W., *Stefan błogosławiony Wyszyński. 12 znaków Maryi*, Fronda, Warszawa 2021.
10. Micewski A., *Kardynał Wyszyński - Prymas I Mąż Stanu*, Tom I, Editions Du Dialogue, Paryż 1982.
11. Okońska M., *Z misją do Komańczy*, Wyd. im. Stefana Wyszyńskiego - Soli Deo, Warszawa 2020.
12. Piasecki B., *Ostatnie dni Prymasa Tysiąclecia*, Wyd. M, Kraków 2020.

13. Resa M., *Duchowość Kard. Stefana Wyszyńskiego na podstawie Zapisków Więziennych*. Petrus, Kraków 2021.
14. Raina P., *Kardynał Wyszyński - losy więzienne*, Książka Polska, Warszawa 1993.
15. Romaniuk M., *Kryptonim Ptaszyńska - donosy na Prymasa*, Wyd. Puls, London 1993.
16. Romaniuk M., *Uwięzienie Prymasa - Nowe fakty i dokumenty*, IPN, Warszawa 2018.
17. Romaniuk M., *Życie, twórczość i posługa Prymasa Tysiąclecia*, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 1994.
18. Śliwerski B., *Współczesne teorie i nurty wychowania- podręcznik akademicki*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 1998.
19. Wysocki W., *Osaczenie Prymasa - Kardynał Stefan Wyszyński jako podopieczny aparatu bezpieczeństwa w latach 1953-1956*, Oficyna Wydawnicza Rytm, Warszawa 2002.
20. Zabłocki J., *Prymas Stefan Wyszyński - opór i zwycięstwo 1945-1956*, Grupa Wydawnicza Bertelsmann Media, Warszawa 2000.

Netografia:

1. <https://wawrzeńcki.pl/prymas-tysiaclecia-w-klasztornych-celach/>, (data dostępu: 02.12.2022).
2. <https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/159,Bilans-pierwszego-pieciolecia-Internowany-Prymas-o-relacjach-panstwo-Kosciol-w-l.html>, (23.11.2021).
3. <https://wiersze.kobieta.pl/wiersze/pacta-sunt-servanda-578527?t=wiara>, (01.12.2022).